

SUDAN KRİZİNİN İNSANİ BOYUTU: TAHLİYE OPERASYONLARI VE YERİNDEN EDİLMİŞ KİŞİLER

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

Başkan Yardımcısı ORSAM

“

Çatışan taraflar arasında sivillerin ve yabancı ülke vatandaşlarının ülkeden tahliyesi amacıyla 25 Nisan'da 1 hafta süre ile ateşkes ilan edilirken, bu süre boyunca Türkiye başta olmak üzere çok sayıda ülke kara, deniz ve hava yolu üzerinden tahliye operasyonlarını yürütmüştür. Tahliye operasyonlarından bağımsız ilerleyen sivillerin çatışma bölgesini terk etmesi süreci ise hâlen devam etmektedir.

”

Sudan'da Ordu Komutanı Abdulfettah Burhan'a bağlı ordu güçleri ve Muhammed Hamdan Dagalo liderliğindeki paramiliter Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK) arasında patlak veren çatışmalar, siyasi ve güvenlik boyutunun yanında yarattığı sonuçlar itibarıyla krizin insani boyutunun da incelenmesini gerekli kılmıştır. Bu durum gıda güvenli-

ğinden iç ve dış göçe, uluslararası diplomatik misyonların tahliyesinden insan hakları ihlallerine kadar birçok boyutta endişe yaratmış ve gerek Sudan yönetimini gerekse de uluslararası aktörleri önlemler almaya zorlamıştır. Bu önlemlerin hayata geçirilebilmesinin en önemli unsuru ise çatışmaların durdurulması ve özellikle başkent Hartum'dan ayrılmak isteyen siviller ve diplomatik misyon çalışanları için güvenli çıkış imkânlarının yaratılması olmuştur.

Bu çerçevede çatışan taraflar arasında sivillerin ve yabancı ülke vatandaşlarının ülkeden tahliyesi amacıyla 25 Nisan'da 1 hafta süre ile ateşkes ilan edilirken, bu süre boyunca Türkiye başta olmak üzere çok sayıda ülke kara, deniz ve hava yolu üzerinden tahliye operasyonlarını yürütmüştür. Tahliye ope-

rasyonlarından bağımsız ilerleyen sivillerin çatışma bölgesini terk etmesi süreci ise hâlen devam etmektedir. Çatışmaların başından bu yana yarım milyondan fazla Sudanlının yer değiştirerek ülke içinde ya da diğer ülkelerde güvenli alanlara yerleştikleri tahmin edilmektedir. Her ne kadar bölgesel sonuçlar doğurabilecek potansiyelde olmasına rağmen söz konusu göç hareketi, uluslararası düzeyde tahliye operasyonlarına kıyasla ikinci planda kalmıştır. Tahliyelere kıyasla çok daha büyük bir nüfusun yer değişimini içeren iç ve dış göçün Afrika'dan Ortadoğu ve Avrupa'ya yönelik yeni bir göç dalgası başlatma riski barındırdığı göz ardı edilmemelidir.

TAHLİYE OPERASYONLARI

Başkent Hartum'da çatışmaların yoğunlaşması ve can kayıplarının artmasına paralel olarak birçok ülke önce diplomatik misyon temsilcilerini daha sonra da vatandaşlarını tahliye kararı almıştır. Farklı yöntem ve rotaların devreye sokulduğu tahliye operasyonlarını başlatan ülkeler, kendi ülke vatandaşlarını kara, hava ve deniz yolu aracılığıyla güvenli noktalara taşımayı amaçlamıştır. Bu kapsamda ülkeler, büyükelçilikleri aracılığıyla toplanma noktaları duyurmuş, bu noktalara

ulaşmak için önerilen güvenli rotaları paylaşmış ve sivillerin yol boyunca takibini gerçekleştirmek adına ortak iletişim mekanizmaları geliştirmiştir. Örneğin, Türkiye'nin Hartum Büyükelçiliğinden yapılan açıklamada, Türk vatandaşların tahliye için üç noktada toplanmaları istenmiş, takip eden saatlerde ise bir noktada gerçekleşen patlama

sebebiyle vatandaşların ikinci bir duyuruya kadar toplanma merkezlerine intikal etmemeleri ve kapalı ve çatışmalardan uzak güvenli noktalarda bulunmaları duyurulmuştur. Bununla birlikte Türkiye, sivilleri karayolu üzerinden otobüslerle Etiyopya'nın Gondar şehrine ulaştırmış, buradan Addis Ababa'ya geçen siviller tesis edilen uçaklarla İstanbul'a getirilmiştir. Bu noktada Sudan'dan ayrılmak isteyen vatandaşlarını ve yardım isteyen diğer ülke vatandaşlarını başarılı şekilde tahliye eden Türkiye'nin bu çalışmalarını dikkat çekmiştir.

Suudi Arabistan, tahliye operasyonları süresince Port Sudan ve Cidde arasında yürüttüğü deniz seferleri aracılığıyla pek çok ülke vatandaşının tehlikeli bölgelerden çıkarılmasına önyak olmuş, bu aktif tutumundan ötürü pek çok Batılı ülkenin takdirini toplamıştır.

Uluslararası tahliyeler konusunda öne çıkan bir diğer ülke de Suudi Arabistan olmuştur. Suudi Arabistan, tahliye operasyonları süresince Port Sudan ve Cidde arasında yürüttüğü deniz seferleri aracılığıyla pek çok ülke vatandaşının tehlikeli bölgelerden çıkarılmasına önyak olmuş, bu aktif tutumundan ötürü pek çok Batılı ülkenin takdirini toplamıştır. Öyle ki İngiltere ilk aşamada Sudan'da görevli diplomatlarını tahliye etmiş ancak yaklaşık 4.000 vatandaşının çoğu Suudi Arabistan, Fransa ve

Almanya tarafından yürütülen operasyonlar kapsamında riskli bölgelerden çıkarabilmiştir. Diğer taraftan ülkeler, yüksek güvenlik riskleri sebebiyle tahliye operasyonlarına resmi silahlı birliklerini dâhil etmiştir. Fransız vatandaşları taşıyan konvoyun hava saldırısına uğraması ve saldırı esnasında bazı sivillerin yaralanması bu güvenlik risklerine örnek gösterilebilir. Benzer olarak 23 Nisan tarihinde Sudan'da görev yapan diplomatik personellerini ülkeden tahliye eden ABD, takip eden günde geride kalan personel ve bazı vatandaşlarını 200 araçlık bir konvoy ile "Navy Seal" olarak bilinen (Deniz Komandoları) Özel Birlikleri eşliğinde tehlikeli bölgeden çıkarmayı başarmıştır. Nitekim ABD'nin ilk etapta yalnızca ülkede görevli personellerini tahliye etmesi, bazı ABD vatandaşlarının ve kamuoyunun tepkisini çekmiştir.

Bu bağlamda sosyal medyaya yansayan verilerde ABD Dışişleri Bakanlığından Sudan'da mahsur kalmış ABD vatandaşlarına atılan toplu maillere rastlanmış, ilgili maillerde çatışma ortamında mahsur kalan vatandaşlara güvenli bir yere sığınmaları ve burada bir süre

kalmaları söylenmiştir. Sudan'da farklı gerekçelerle 16.000 vatandaşı bulunan ABD'nin bu tutumu, iç ve dış kamuoyunda ciddi eleştiri almıştır. Buna paralel olarak operasyonlar boyunca Sudanlı vatandaşların gördüğü ikircikli muamele de eleştirilerin dillendirilmesine neden olmuştur. Hatta kendi hükümetlerince tahliye edilmeyen bazı ABD, İngiltere ve diğer Batılı ülke vatandaşı Sudanlılar, Hartum'dan kendi imkânları ile Mısır ve Etiyopya gibi ülkelerin sınırlarına gitmiş ve bu noktalardan ülkeyi terk etmek zorunda kalmışlardır.

KRİZİN İNSANİ BOYUTU VE GÖÇ

Yürütülen tahliye operasyonlarının ardından çatışmaların yoğun yaşandığı bölgelerde bulunan ve çatışmalardan ötürü yaşam yerlerini terk eden kişilerin ciddi bir insani krizle karşı karşıya olduğu görülmektedir. Dünya Sağlık Örgütüne (DSÖ) göre 15 Nisan'da başlayan çatışmalarda 600'den fazla sivil hayatını kaybederken, 1.800'den fazla sivilin de yaralandığı kaydedilmektedir. Verilen kayıpların ve çatışmalar esnasında yaralanan kişilerin ardından sağlık altyapısı

oldukça zayıf olan Sudan'da hastanelerin malzeme ve personel tedarikinde yaşadığı sorunlar krizin bu anlamda siviller üzerinde yarattığı doğrudan sonuçları gözler önüne sermektedir. Diğer taraftan acil yaralılar dışında düzenli sağlık hizmeti alan ihtiyaç sahipleri için de güvenli geçişlerin sağlanması kritik öneme sahiptir. Nitekim hâlen ordu güçleri ve HDK arasında devam eden irili ufaklı çatışmalar, bu güvenli geçişlerin yerel imkânlarla sağlanmasına engel olmaktadır. Bu noktada odağını yürütülen tahliye operasyonlarına veren diplomatik çevreler ve uluslararası yardım kuruluşlarının bu sorunun çözümü için de girişimlerde bulunması kritik önemdedir. Çatışan tarafların da yerel ve uluslararası yardım kuruluşlarının sivillerin çatışma bölgesinden güvenli çıkışı ve özellikle sağlık alanında ihtiyaçlarının giderilmesi hususunda üst düzey dikkat göstermesi gerekmektedir. Nitekim yaşanan şiddet olayları sonucunda dört yardım görevlisinin öldürülmesi, pek çok uluslararası kuruluşun olası müdahalesini yavaşlatan caydırıcı bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

Tahliye operasyonlarının ardından ortaya çıkan tablo, çatışmaların kendi akışına ve doğasına bırakıldığı yönündeki bir algının Sudanlı vatandaşlar nezdinde yayılmasına yol açmaktadır. Tehlikeli bölgelerde mahsur kalan ya da geçici olarak yer değiştirmek durumunda kalan siviller, Sudan'ın Batılı aktörler tarafından yeni Afganistan ya da yeni Mali şeklinde görüldüğünü ve kendilerinin silahlı grupların keyfi uygulamalarına terk edildiğini iddia etmektedirler. Çünkü pek çok iç savaş örneğinde olduğu gibi

rakip gruplar, kontrol ettiği bölgelerdeki demografik yapıya baskı uygulama ve homojen bir toplum yaratma stratejisine başvurmakta ve bu durum beraberinde çok sayıda insan hakları ihlalinin getirmektedir. Libya'da doğudaki milis güçlerin lideri Halife Hafter ve kendisine bağlı paramiliter oluşum Libya Ulusal Ordusunun (LUO) 2014 senesinden itibaren Bingazi'deki halk üzerinde hayata geçirdiği uygulamalar bunun en büyük örneğidir.

“
Krizin kontrol edilememesi ve derinleşmesi hâlinde Sudan'ın Afrika Boynuzu özelinde Sahraaltı Afrika genelinde bir “başarısız devlet”e (failed state) dönüşmesi ihtimali gündeme gelebilecektir. Böyle bir senaryoda kriz, askerî, insani ve ekonomik açıdan çok daha dramatik sonuçlara sahne olabilecek ve bölgesel istikrarsızlığı tetikleyebilecektir.

Bununla birlikte Sudan'da hâlihazırda devam eden gıda krizi ve yetersiz beslenme sorunu, krizin özellikle çocuklar ve hamile kadınlar üzerindeki etkisini ağırlaştırmaktadır. Öyle ki özellikle çatışma ortamının da etkisiyle Sudan'da 11 milyondan fazla kişinin asgari gıda ihtiyacını karşılamada zorluk çektiği belirtilmektedir. Öte yandan riskli bölgelerden kendi imkânlarıyla uzaklaşmaya çalışan ve çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan sivil halk, illegal göç yoluna

başvurmakta ve bu yolculuk esnasında farklı pek çok şiddet eylemlerine maruz kalmaktadır. Dolayısıyla Sudan'daki çatışmaların yaklaşık 15 milyon kişiye direkt ya da dolaylı yoldan olumsuz etkiler bıraktığı söylenebilir. Hâlihazırda başkent Hartum'da yoğunlaşan çatışmaların ilerleyen dönemlerde farklı bölgelere taşınması ihtimali ise hem Sudan hem de bölge güvenliğini tehdit eden en büyük risk olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak Sudan'daki krizin insani boyutu, çatışma noktalarında mahsur kalan ve yerinden edilmiş kişilerin karşılaşacağı zorluklara işaret etmesi bakımından başta bölgesel aktörler olmak üzere uluslararası toplumun öncelikli gündemi olmalıdır. Krizin kontrol edilememesi ve derinleşmesi hâlinde Sudan'ın Afrika Boynuzu özelinde Sahraaltı Afrika genelinde bir “başarısız devlet”e (failed state) dönüşmesi ihtimali gündeme gelebilecektir. Böyle bir senaryoda kriz, askerî, insani ve ekonomik açıdan çok daha dramatik sonuçlara sahne olabilecek ve bölgesel istikrarsızlığı tetikleyebilecektir. Bu nedenle 46 milyonluk nüfusa sahip ülkede 15 milyonu etkileyen bu krizin çözümünde diplomatik çabaların en üst düzeye çıkarılması bölgesel güvenlik açısından kritik önemdedir. Güvenli geçişlerin sağlanması, yerlerinden edilmiş sivillerin gıda, barınma ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanması noktasında rakip taraflarla diyalog mekanizmalarının kurulması, en azından çatışmaların insani boyutunu hafifletme adına önemli bir girişim olacaktır. ■